

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

Γράτη Διεύθυνση Βιβλιοθήκης

Β. Γ. Κ. Λ.

9.12.88

**Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Ανάτυπο

Από τον Ζ' τόμο των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ» 1987 - 1988
της Μακεδ. Φιλολ. Αδελφότητας

20495
0

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1988

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΣΩΦΡΕΑ
Γ. Χ. ΧΙΟΥΡΙΔΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθμός εισαγωγής 57544

Ημερομηνία εισαγωγής 16-12-88

Ταξινομικός αριθμός 907.20495

ΤΙΣΒ

ΠΛ

1986 (1 αντι)

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

**Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

Ανάτυπο
Από τον Ζ' τόμο των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ» 1987-1988
της Μακεδ. Φίλεκ. Αδελφότητας

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1988

Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ, Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Άγαπητοί φίλοι

1. Είναι πολύ δύσκολο, όσο και τιμητικό, τό έργο πού μου άνατέθηκε (άπό τό Δ.Σ. τής Μακεδονικής Φιλεκπαιδευτικής Άδελφότητας) και άνέλαβα, δηλαδή νά παρουσιάσω, στή διάρκεια μισής ώρας, τό πολύτομο και πολύτιμο έργο του κορυφαίου και πρύτανη τών ζώντων Έλλήνων Ιστορικών, όμότιμου καθηγητή τής Φιλοσοφικής Σχολής του Άριστοτελείου Πανεπιστημίου τής Θεσσαλονίκης, κ. Άπόστολου Ε. Βακαλόπουλου. Καί τούτο, γιατί είναι χιλιάδες οι σελίδες τών Ιστορικών μελετών του, μέ τίς όποιες φωτίζονται πολλά θέματα τής Ιστορίας τής Έλλάδας και ιδιαίτερα τής Μακεδονίας και τής Βόρειας Έλλάδας, κυρίως γιά τήν περίοδο άπό τό 1204 μέχρι και τίς ημέρες μας.

Γιά νά γίνει άντιληπτός ό όγκος τής πνευματικής παραγωγής και τής εισφοράς του τιμώμενου, άρκεί νά σημειωθεί ότι στον τιμητικό τόμο «Παγκαρπία μακεδονικής γής», ό όποιος εκδόθηκε άπό τήν Έταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, τό 1980, αναφέρονται 28 άυτότελη έργα του, πού κυκλοφόρησαν άπό τό 1939 (μέ πρώτη έργασία, τήν τόσο πρωτότυπη και κλασική, άναντικατάστατη μέχρι σήμερα, γιά τούς «Πρόσφυγες και (τό) προσφυγικών ζήτημα κατά τήν Έλληνικήν Έπανάστασιν του 1821») μέχρι τό 1980, όπως και 78 άλλες, μικρότερες μελέτες, οι όποιες δημοσιεύτηκαν σε έπιστημονικά περιοδικά και σε πρακτικά συνεδρίων, άπό τό 1935 και ύστερα. Άπό τότε προστέθηκαν και άλλα άυτότελη βιβλία, όπως τό έξαιρετο και πολύ ένδιαφέρον βιβλίο: «Ό χαρακτήρας τών Έλλήνων» (1983), ή «Ιστορία τής Θεσσαλονίκης», στή νέα γραφή της, (1983) και οι ΣΤ΄, Ζ΄ και, τελευταία, Η΄ τόμοι τής «Ιστορίας του Νέου

‘Ελληνισμού» και άλλες, ειδικές μελέτες σέ έπιστημονικά περιοδικά κ.ά. Καί μόνη ή μνημόνευση τών τίτλων όλων τών έργασιών, μέ μία έστω και δωρική, άναφορά στό περιεχόμενό τους, δέν θά μπορούσε νά ολοκληρωθεΐ στά περιορισμένα, χρονικά, όρια αύτής τής παρουσιάσεως.

“Όμως, ή διαπίστωση αύτή δίδει τό μέτρο όχι, μόνο, τής δυσκολίας ένός παρόμοιου έγχειρήματος, αλλά και του πολύ έντυπωσιακού (για νά μή χρησιμοποιήσω τή λαϊκίζουσα πιά έκφραση «καταπληκτικού») και μοναδικού πνευματικού έργου του κ. ‘Απόστολου Βακαλόπουλου.

“Έτσι, γίνεται άναγκαΐο νά περιορισθεΐ ή σημερινή παρουσίαση σ’ ένα, μόνο, έργο του συγγραφέα, στην «Ίστορία του Νέου ‘Ελληνισμού». Τοúτο έπιβάλλει ή προαναφερθεΐσα άνάγκη και δέν σημαίνει, ότι ύποτιμάται τό ύπόλοιπο έργο του κ. καθηγητή, όπως (έκτός από τα προαναφερθέντα βιβλ(α) ή μοναδική, στην έλληνική Ιστοριογραφία, μελέτη του για «Τά έλληνικά στρατεύματα του 1821» (1948 και φωτομηχανική έπανάκδοση του 1970), για τήν «Ίστορία τής Θάσου», για τίς «Προσφυγικές έγκαταστάσεις στην περιοχή τής Θεσσαλονίκης» (1955), σέ συνεργασία μέ τόν καθηγητή κ. Μ. Μαραβελάκη, ή σπουδαία «Ίστορία τής Μακεδόν(ας)» (1969), στην πέρ(οδο 1354 – 1833 (ή όποία έκδόθηκε, τό 1973, και στην άγγλική γλώσσα) και ή «Νέα ‘Ελληνική Ίστορία» (1979), για τήν περίοδο 1204 – 1975, ή όποία κυκλοφόρησε πρώτα στή γαλλική γλώσσα (τό 1974), ύστερα στην έλληνική, μετά στά γερμανικά (τό 1985) και μέ βάση τήν έκδοση τούτη, πάλι, τελευταΐα, και σέ δεύτερη έλληνική έκδοση, (1987), ή όποία είναι συμπληρωμένη και έκτείνεται μέχρι τό 1985. Είναι μία έκλαικευμένη αλλά έγκυρη έπιτομή τής όκτάτομης «Ίστορίας του Νέου ‘Ελληνισμού». Τέλος, πιστεύω ότι πολύ ένδιαφέρον και πρωτοτυπία έμφανίζει και τό περιεκτικό βιβλίο του για «Τά κάστρα του Πλαταμώνα και τής ‘Ωριάς (τών) Τεμπών και για τόν τεκέ του Χασάν Μπαμπά» (1972). Προανέφερα, όμως, ότι δέν είναι δυνατή, και πρακτικά ώφέλιμη, άκόμα και ή άπλή άναφορά, μόνο, όλων τών Ιστορικών έργων του κ. Βακαλόπουλου.

2. “Ας άσχοληθοΐμε, λοιπόν, μέ τήν «Ίστορία του Νέου ‘Ελληνισμού»:

Είναι γνωστό ότι ύπήρχε, και ύπάρχει άκόμα, διχογνωμία, τόσο για τήν έναρξη, όσο και για τή λήξη τών Βυζαντινών Χρόνων, όπως και για τή σχέση τών Βυζαντινών και τών ‘Ελλήνων (τών ‘Αρχαίων και τών Νεοελλήνων). ‘Επίσης, είναι δεδομένη και ή σχετική συζήτηση και άμφισβήτηση για τή συνέχεια ή μή του ‘Ελληνισμού στό διάστημα τών 2700 – 3000 «Ιστορικών χρόνων». ‘Ακόμα, άμφιλέγονται πολλά γύρω από τίς λέξεις “Έλληνας και Ρωμιός, δηλαδή για τό πότε έμφανίστηκαν και για τή σχέση μεταξύ τους, όπως και για τήν έννοια, μέ τήν όποία χρησιμοποιήθηκαν στά διάβα τών χρόνων. Στά πλαίσια τούτων τών έπιστημονικών συζητήσεων (όπου και οι πολιτικές και οι έθνικιστικές σκοπιμότητες συζητήσεων, έπαιξαν και συνεχίζουν νά παίζουν σπουδαίο ρόλο) έντάσσεται και τό πρόβλημα περί του χρόνου τής έμφανίσεως και τής άφετηρίας του Νέου ‘Ελληνισμού και, συνεπώς, και τής έξιτορήσεως τών τυχών του.

Για τό πρόβλημα τούτο χύθηκε πολύ μελάني, κυρίως μετά τό 1830, όπότε

έκδόθηκε τό πρώτο σχετικό βιβλίο τοῦ γνωστοῦ σ' ὄλους μας, περιβόητου Γερμανοῦ ἱστορικοῦ, Ἰακώβου – Φιλίππου Φαλλμεράϋερ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ

Από την τελετή βραβεύσεως του κυρίου ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ. Ο κ. Γιώργιος Χιονίδης ομιλεί για τον τιμώμενον.

πρώτος, πού ανέπτυξε, ὅπωςδῆποτε δέ συστηματοποίησε, τή θεωρία, σύμφωνα μέ τήν ὁποία οἱ Νεοέλληνες (ὅπως καί οἱ Ἕλληνες, τῆς ἐποχῆς του) δέν ἦσαν καθαρῶν ἀπόγονοί τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀλλά κυρίως Σλάβων καί Ἀλβανῶν. Καί αὐτή τήν ἀποψή του συνέχισε νά ὑποστηρίζει καί σέ μεταγενέστερες μελέτες του. Τό ἀξιοπρόσεκτο εἶναι ὅτι ὁ ἀπόηχος ἐξακολουθεῖ νά ἀκούγεται καί νά ἀπασχολεῖ τοὺς Ἕλληνες καί ξένους ἱστορικούς καί μέχρι σήμερα, δηλαδή γιά 158 χρόνια, ἄν καί ἀμφισβητήθηκε ζωηρά ἡ ὀρθότητά της, μέ ἀτράνταχτα στοιχεῖα (τῆς ἱστορίας, γλωσσολογίας, γραμματολογίας, ἀνθρωπολογίας, λαογραφίας κτλ.), ἀπό πλῆθος ἐπιστημόνων, δικῶν μας καί ἀλλοδαπῶν, οἱ ὁποῖοι τήν ἀντιπολέμησαν πετυχημένα καί πολύπλευρα.

Ὅπως συμβαίνει, ὅμως, στή ζωή (καί ἔλεγαν καί οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες), «Οὐδέν καλόν ἀμιγές κακοῦ», καί τό ἀντίστροφο, γιατί ἡ ἐξωπραγματική, ἀντιεπιστημονική καί, ὅπωςδῆποτε καί ἀναμφισβήτητη ἐξαιρετικά ὑπερβολική, θεωρία τοῦ Φαλλμεράϋερ ἀνάγκασε τοὺς ἄλλους ἱστορικούς νά ἀσχοληθοῦν, νωρῖτερα (ἀπ' ὅ,τι θά περῖμενε κανένας, ἀλλιῶτικα) καί πιό προσεκτικά, μέ τήν καταγωγή τῶν Νεοέλλήνων.

Ὁ Τυρολέζος ἱστορικός, πάντως, γενίκευσε ἢ ἐρμήνευσε ἐσφαλμένα μερικά ἀποσπασματικά κείμενα (πολλά ἀπό τὰ ὁποῖα ἀποδείχθηκαν πλαστά, ἀσαφῆ ἢ λαθεμένα) καί παρασύρθηκε, ἀκόμα, καί ἀπό τὸ γεγονός ὅτι εἶχε πέσει στὴν παγίδα νὰ φορέσει τὰ γυαλιά τοῦ 5ου π.Χρ. τοῦ «χρυσοῦ» αἰώνα, ζητώντας νὰ ἀνακαλύψει, νὰ δεῖ, νὰ ἐρευνήσει καί νὰ συγκρίνει δύο ἀνόμοιες καταστάσεις, δηλαδή τὴ φυσιολογικὴ κοινωνία – οἰκονομία τὴν ἀνεπτυγμένη, εὐνομούμενη πολιτεία τῆς πατρίδας του (τῆς Βαυαρίας καί ὁλόκληρης τῆς Γερμανίας) καί γενικότερα τῆς «φωτισμένης» Εὐρώπης, μὲ τὴν ἐμπόλεμη, ἀκόμα, καί σπαρασσόμενη ἀπὸ τὴ διχόνοια, ἀναρχούμενη καί ἀνοργάνωτη μικρὴ Ἑλλάδα, ἢ ὁποῖα ἔκαμνε τὰ πρῶτα βήματα (μπρὸς ἢ, συχνά, καί πρὸς τὰ πίσω, ἀκόμα) τοῦ ἐλεύθερου βίου της, μετὰ δουλεία 4 αἰώνων. Τὸ ἴδιο λάθος, ἄλλωστε, ἔκαμαν καί πολλοί, ἄλλοι, ξένοι, ἐπισκέπτες τῆς τότε Ἑλλάδας, μὲ ἀποτελεσμα νὰ ἀπογοητευθοῦν.

Ὅπως δὲ ἦταν ἐπόμενο, στά πλαίσια αὐτῆς τῆς ἀντιρρητικῆς προσπάθειάς τους, ἀπασχόλησε ἰδιαίτερα, τοὺς ἐρευνητές – μελετητές, τὸ ἐρώτημα, πότε ἐμφανίζεται ἡ νέα μορφή τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ Νέος Ἑλληνισμός, γιατί, ὅσο εἶναι βέβαιο ὅτι οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες εἶναι γνήσιοι, ἀλλὰ σύγχρονοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων προγόνων τους, τόσο εἶναι, ἐπίσης, ἀληθινό, ὅτι παρουσιάζουν τοῦτοι τίς διαφορές, τίς ὁποῖες ἐμφάνισαν καί ὄλοι οἱ ἄλλοι, οἱ λοιποὶ, λαοὶ στοῦ πέρασμα τῶν αἰώνων, κυρίως ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔτυχε νὰ ἔχουν μίαν πολυκύμαντη ζωὴ, στοῦ χωνευτήρι τοῦ χρόνου, ὅπως συνέβηκε μὲ τὸν ἑλληνικὸ λαό, ὁ ὁποῖος σκλαβώθηκε πρῶτα ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους (ἄσχετα ἀπὸ τὴν κατοπινὴ ἐπίδρασή του σὲ τοὺτους ἰδίως στὸν πνευματικὸ τομέα, στὴν εὐρεία ἐννοιά του), ὕστερα ἔζησε σὲ μιά μεταβατικὴ περίοδο, τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καί τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ στὴν ἀρχή, καί τοῦ ἴδιου, στά πρῶτα βυζαντινά χρόνια, ὁπότε μιά δεκάδα ἄλλων λαῶν ἐπέδραμε συνέχεια ἐναντίον του, μὲ τίς συνεπόμενες, πολυποικίλες ἀλληλοεπιδράσεις καί, τέλος, σκλαβώθηκε – ὅπως σημειώθηκε – ἀπὸ τὰ πνευματικὰ βάρβαρα ἀλλὰ ἀνθρωπολογικὰ δυνατὰ καί θρησκευτικὰ φανατισμένα, Τουρκοθωμανικὰ φύλα.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τοῦ 19ου αἰώνα δὲν ἦταν, σ' ὅλο τοῦτο τὸ διάστημα, κλεισμένος σὲ ἀεροστεγὴ γυάλα, οὔτε σὲ μουμιακὴ κατάσταση σὲ ἀσύλητους τάφους τῆς τρισχιλιετοῦς ἱστορίας του, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἢ νὰ δεῖχνει ἀπόλυτα ἀμιγῆς καί τέλεια ὁμοιος μὲ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες, ἄσχετα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι καί ἐκεῖνοι παρουσίαζαν ἀξιόλογες καί πολλές διαφορὲς μεταξὺ τους, στίς πόλεις – κράτη τοῦ, τότε, ἀρχαίου κόσμου. Οἱ λαοί, λοιπόν, καί ἀπὸ ἀνθρωπολογικὴ – ἐθνολογικὴ ἀποψη, ἐξελίσσονται, ἐπιδρoῦν στοὺς ἄλλους καί δέχονται ἐπιδράσεις ἀπὸ αὐτοὺς, ἀλλὰ τὸ προζύμι, ὁ πυρήνας καί ἡ «εἰδοποιὸς διαφορὰ» τοῦ καθένα μένουν ἀναλλοίωτα, στά βασικὰ καί κύρια χαρακτηριστικά τους, ὅτι, δηλαδή, συμβαίνει καί μὲ τὴ γλῶσσα, τὴ λαογραφία, τὰ ἥθη – ἔθιμα, τὸν πνευματικὸ καί τεχνικὸ πολιτισμὸ κτλ., πού ὅμως ἐξελίσσονται, ἐπίσης.

Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ, ἱστορικὴ ἀλήθεια, μακριὰ ἀπὸ ὁποιαδήποτε πα-

ραμόρφωση, ή όποια προσπαθεί νά έξυπηρετήσει άλλους σκοπούς. Ή νηφάλια καί στό βάθος έρευνα έχει βγάλει τά πιό πάνω, τελικά συμπεράσματά της.

Στόν τομέα αυτόν, άξια λόγου ύπήρξε ή συμβολή καί τής έλληνικής ιστορικής έπιστήμης. Ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος, ό Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος, ό Κωνσταντίνος Σάθας καί ό Έπαμεινώνδας Κυριακίδης (γιά νά μνημονεύσουμε τούς σπουδαιότερους, του 19ου αιώνα) καί άλλοι, νεώτεροι, ιστορικοί πρότειναν ως άφετηρία τής διαμορφώσεως του Νεοελληνισμού τό έτος 1204, σημαδιακή χρονιά, μιά καί, τότε, άλώθηκε ή Κωνσταντινούπολη από τούς – δήτην – σταυροφόρους αλλά στήν πραγματικότητα χρωσοθήρες Φράγκους καί ό Έλληνισμός άποτραβήχτηκε καί επέζησε στήν περιφέρεια, όπου καί περιορίστηκε ή οργανωμένη κρατική όργάνωσή του, στό βασίλειο τής Νίκαιας καί στό Δεσποτάτο τής Ήπείρου, κυρίως, όπως καί στήν Αυτοκρατορία τής Τραπεζούντας των Κομνηνών, στό Δεσποτάτο του Μορέα κ.ά., κατά δεύτερο λόγο.

Τότε, κυρίως, άρχίζει νά παρατηρείται ή έθνική άφύπνιση των Νεοελλήνων, οι όποιοι συνειδητοποιούν ότι κινδυνεύουν από τούς άλλόφυλους καί άλλόδοξους ή άλλόθρησκους έπιδρομείς καί έτσι άναβιώνει ή ξαναδημιουργείται (καί σιγά – σιγά ολοκληρώνεται) ή έθνική συνειδησή τους, ως μιάς, διαφορετικής έθνότητας, ή όποια είναι ή νέα μορφή του περιούσιου λαού τής άρχαίας έποχής. Ή φυλετική τούτη καταγωγή, τούς διαχώριζε από τούς λοιπούς λαούς, ένώ ή όρθοδοξία τούς διαφοροποιούσε, άκόμα περισσότερο, από τούς δυτικούς έπιδρομείς. Ή έθνική συνειδηση ώρίμασε στά έπόμενα χρόνια. Καί μπορεί, βέβαια, τό γεγονός αυτό νά μή μπόρεσε νά σώσει τελικά τόν Έλληνισμό από τόν βάρβαρον, πολεμοχαρή, φανατισμένον καί ξεκούραστον Τούρκο έπιδρομέα, αλλά τόν βοήθησε γιά νά βρεί όριστικά τήν έθνική ταυτότητά του, νά δαισθανθεί τόν κίνδυνο, τόν όποιον διέτρεχε καί έτσι τόν ώθησε νά όργανωθεί γύρω από τήν έλληνική κοινότητα καί τήν Έκκλησία, ώστε νά μείνει ή έθνική του συνειδηση ως άσβεστη φλόγα, γιά τέσσερες αιώνες, καί ύστερα νά άναγεννηθεί ό Φοίνικας μέσα από τή στάκτη του, άποδεικνύοντας τήν άκατάλυτη συνέχεια του Έλληνικού Έθνους, μετά από τόσο πολύχρονες καί άνέπιπτες περιπέτειες.

“Όλα αυτά ήσαν, βέβαια, δεδομένα καί γνωστά καί στό παρελθόν αλλά ή προσπάθεια, τότε, των (Έλλήνων καί ξένων) ιστορικών έξαντλούνταν, συνήθως, στήν έπιθυμία τους νά άποδείξουν, κυρίως, τή συνέχεια τής έλληνικής φυλής καί τής ιστορίας της, έχοντας (άμεσα ή έμμεσα) ως σημείο έκκινήσεως ή άναφοράς τή θεωρία – άποψη του Φαλλμεράυερ καί γι' αυτό κατέτειναν, ίδίως, στό νά άποδείξουν τό λάθος της, γράφοντας έπιθετικά – άντιρρητικά ή καί άπολογητικά κείμενα. Έτσι, άναζητούσαν καινούργια στοιχεία ή έπιχειρούσαν νά έρμηνεύσουν διαφορετικά (μέχρι καί άντίθετα), σέ σχέση μέ τόν Γερμανό ιστορικό, τά ιστορικά κείμενα, τά γλωσσολογικά δεδομένα κτλ. γιά νά καταλήξουν στήν άποψη ότι οι σημερινοί Έλληνες είναι γνήσιοι άπόγονοι των άρχαίων. Δέν μπορεί, βέβαια, νά μή άναγνωρισθούν σ' όλους αυτούς, τούς έπιστήμονες, οι πολλοί κόποι, τούς όποίους χρειάστηκε νά καταβάλουν

για τήν υπεράσπιση τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων τῆς συνέχειας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί τῆς ἱστορικής ἀλήθειας καί ὅταν, ἀκόμα, τυχαίνει νά ἔχει ὀρισμένες ἐπιφυλάξεις γιά μερικές ὑπερβολές, οἱ ὁποῖες παρουσιάζονται, συνήθως, σε παρόμοια κείμενα, ὅταν ἀναγκάζεται νά ἀντιμετωπίσει κανένας, κατ' ἀνάγκη, βιαστικά καί νευρικά, ἕναν ἐπερχόμενο καί ἀδικοπρακτοῦντα ἐπιδρομέα.

Ἔλεπε, ὅμως, μία σύγχρονη, διεξοδική – λεπτομερής καί νηφάλια, συνθετική ἐργασία, ἡ ὁποία ἔπρεπε νά ἐρευνήσει τίς ὁποῖες ἀνέκδοτες πηγές, νά μελετήσει καί νά ἀξιοποιήσει τίς ἤδη ἐκδοθεῖσες, νά ἐξετάσει (καλοπροαίρετα καί χωρίς ρατσιστικούς σοβινισμούς), μέ κριτική, ἀντικειμενική διάθεση καί ἐπιστημονική εὐσυνειδησία καί νοοτροπία, ὅσα γράφτηκαν μέχρι τίς ἡμέρες μας, ἀπό ἐχθρούς καί φίλους τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς καί συγκεκριμένα τοῦ Νεοελληνισμοῦ, παρακολουθώντας τή γέννηση, τή διαμόρφωση καί τήν ἀνδρωσή του.

Τό ἔργο αὐτό ἐμφανίζοταν τιτάνιο, ἄν σκεφθεῖ κανένας, ὅτι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θά καταπιανόταν μέ αὐτό, θά ἔπρεπε νά ἔχει τήν ὑπομονή του ἰώβ, νά ζήσει τήν ἡλικία τοῦ Μαθουσαλά, νά διαθέτει τίς γνώσεις ἑνός πανεπιστήμονα Ἀριστοτέλη, νά τόν διακρίνει ἡ ἀντικειμενική κρίση ἑνός Θεουκιδίδη (ἄν καί πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι καί γι' αὐτόν, τόν πατέρα τῆς ἀντικειμενικότητος στήν ἱστορία, ἐκφράζονται, συνεχῶς, ἐπιφυλάξεις ὡς πρός τή νηφαλιότητά του ἢ τό ἀλάθευτο κριτήριό του) καί, τέλος, νά ἀποδέχεται τήν ἐντυπωσιακά πρωτότυπη καί ἠθικά παρήγορη ἀποψη τοῦ ἐθνικοῦ ποιητῆ μας, ὅτι, δηλαδή: «Ἐθνικό εἶναι ὅ,τι εἶναι ἀληθινό».

3. Εὐτυχῶς, ὅμως, στόν Βόλο, γεννήθηκε, πρὶν 79 χρόνια, τό 1909, ὁ ἀναμενόμενος ἱστορικός τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Εἶναι ὁ τιμῶμενος, σήμερα, πανεπιστημιακός δάσκαλος κ. Ἀπόστολος Ε. Βακαλόπουλος. Ἐνας Θεσσαλός, λοιπόν, ἀλλά, μόνο, ὡς πρός τόν τόπο τῆς γεννήσεώς του, γιατί ὁ κ. καθηγητής εἶναι θρέμμα τῆς Θεσσαλονίκης, κυριολεκτικά (ἦ, ἄν θέλετε, τῆς Μακεδονίας), γιατί σ' αὐτήν ἐζησε, σπούδασε, δίδαξε καί ἰδιαίτερα ἔγραψε τό μοναδικό ἔργο του, ἀφοῦ καί ἔξω ἀπό τά βιβλία του (σχεδόν σ' ὅλα, μέ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις) ἡ Θεσσαλονίκη ἀναφέρεται (καί) ὡς τόπος τῆς ἐκδόσεώς τους. Ἐξάλλου, μεγάλη ἦταν ἡ συμβολή του γιά τήν ἴδρυση καί τήν ἀνδρωση τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε μέλος κτλ. τοῦ Δ.Σ. της, ὅπως καί τοῦ ΙΜ.Χ.Α. Μακριά δέ ἀπό ἀνόητους τοπικισμούς, πρέπει νά τονίσουμε ὅτι ὁ κ. Ἀπόστολος Βακαλόπουλος ἀνήκει σ' ὀλόκληρη τήν Ἑλλάδα καί σ' ὅλον τόν παγκόσμιο Ἑλληνισμό, γιατί ἡ προσωπικότητά του, ὅπως ἐπιβλήθηκε ἀπό τό γιγάντιο, ἐπιστημονικό ἔργο του (γύρω ἀπ' αὐτόν) τόν κατέστησε τέτοιο καί τόν τοποθέτησε στό βᾶθρο καί στά Ἠλύσια πνευματικά πεδία τοῦ ἔθνους μας. Ἴσως νά μή εἶναι, βέβαια, τυχαῖο τό γεγονός τῆς ἐγκαταστάσεώς του στή μακεδονική πρωτεύουσα, γιατί βρῆκε, ἐδῶ, τόν κατάλληλο τόπο γιά νά ἐμπνευσθεῖ τή σύλληψη τοῦ σχεδίου καί, ὕστερα, γιά νά μπορέσει νά πραγματώσει τήν ἀπόφασή του νά γίνει ὁ ἱστορικός τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, γιατί ἐδῶ, στή Θεσσαλονίκη, ἔλαβαν σημαντικά ἱστορικά γεγονότα, πού σχετίζονται ἄμεσα (καί) μέ τόν Νεοελληνισμό. Αὐτή ἡ πόλη εἶναι τό σταυ-

ροδρόμι και τό χωνευτήρι τῶν λαῶν και, μέ τήν πολυεθνική σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ της, ὑπῆρξε τό ζυμωτήρι, ὅπου πλάσθηκε ἡ νεοελληνική ἱστορία. Ἄκωμα, ἡ ἐγκατάσταση τῶν προσφύγων, ἀπό τίς «Χαμένες Πατρίδες», στήν τρίτη δεκαετία τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ἔδωσε, στόν νεαρό, τότε, κ. Βακαλόπουλο, ἕνα κατάλληλο και συνεχές ἐρέθισμα γιά παραλληλισμούς μέ τά γεγονότα τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Νεοελληνισμοῦ και τοῦ ξεσηκωμοῦ τοῦ '21 και ἀποτέλεσε ἕνα διαρκές και ἀσίγαστο κίνητρο, ὥστε νά ἀσχοληθεῖ μέ τήν ἐξιστόρηση τῶν τυχῶν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, ὅπως, ἄλλωστε, τό τονίζει και ὁ ἴδιος και στόν ἐπίλογο τοῦ τελευταίου τόμου τῆς Ἱστορίας του.

Σπούδασε, λοιπόν, στή σχετικά νεοσύστατη Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς ὁποίας ἀνακηρύχθηκε, ὕστερα, πτυχιούχος και διδάκτορας και, τελικά, τό 1951, ἐκλέχθηκε καθηγητής της. Ἔτσι, ἡ Σχολή αὐτή ὑπῆρξε ἡ πνευματική τροφός του, ὕστερα, ὅμως, και ὁ ἴδιος διατέλεσε τροφός της και συνεπῶς ἀναπαύθηκε, και μάλιστα πλουσιοπάροχα, τά τροφεῖα...

Δέν εἶναι, ὅμως σκοπός μου νά ἀναφερθῶ στό ἔργο τοῦ κ. Ἄπ. Βακαλόπουλου ὡς καθηγητή τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, στήν ἀρχή, και τοῦ Πανεπιστημίου, ὕστερα. Θά σημειώσω, μονάχα, ὅτι σπάνια ὁ γνωστός λόγος τοῦ Μένανδρου («Πόσο χαριτωμένο και ἀξιῖγάπητο πράγμα εἶναι ὁ ἀνθρωπος, ὅταν εἶναι ἀνθρωπος») βρῆκε τήν πλήρη δικαίωσή του, τόσο τέλεια και ἀπόλυτα, ὅσο στήν περίπτωση τοῦ μειλίχου, σοφοῦ ἀλλά και σεμνοῦ εὐπροσήγορου και φίλου τῶν φοιτητῶν, τοῦ πραγματικοῦ ὁδηγοῦ και Δάσκαλου (τό Δ μέ κεφαλαῖο) κ. Ἀπόστολου Βακαλόπουλου.

Δέν θά μακρηγορήσω, λοιπόν, γύρω ἀπό τή μεγάλη διδακτική, πανεπιστημιακή προσφορά του (τήν ὁποία συνεχίζει ὁ πολυγραφότατος ἤδη γιός του Κωνσταντῖνος), γιατί τό θέμα μου εἶναι ἄλλο, ἡ δέ κλεψύδρα δέν χαρίζεται και, ἄλλωστε, τά περισσότερα, σχετικά γεγονότα, εἶναι γνωστά και κοινῶς παραδεκτά ἀπό ὅλους. Πάντως, μπορεῖ νά διαβάσει κανένας ἀρκετές πληροφορίες, και γιά τήν πανεπιστημιακή σταδιοδρομία του, στά σχετικά λήμματα τῶν ἐγκυκλοπαιδειῶν, στίς βιβλιοκρισίες τῶν ἔργων του και στά ὀκτασέλιδα «Προλεγόμενα», τά ὁποία ἔγραψε ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, καθηγητής κ. Κωνσταντῖνος Βαβουῆσκος και τά ὁποία προτάσσονται στήν προαναφερμένη ἐκδοση τῆς Ε.Μ.Σ. «Παγκαρπία Μακεδονικῆς γῆς», τέλος δέ και στούς προλόγους τῶν βιβλίων τοῦ τιμῶμενου, σήμερα. Ἄλλωστε, ὑπάρχουν χιλιάδες φιλόλογοι – μαθητές του, οἱ ὁποῖοι σήμερα, εἶναι σκορπισμένοι σ' ὅλη τή χώρα και διατηροῦν ἀριστες ἀναμνήσεις ἀπό τόν καθηγητή τους.

Ὁ κ. Βακαλόπουλος ξεκίνησε τή σχετική προεργασία, γιά τή συγγραφή τῆς «Ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ», ἀπό τό ἔτος 1943, ὅταν, ὡς ὑφηγητής, ἀρχισε νά διδάσκει τήν ἑλληνική ἱστορία, ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος σέ συνέντευξή του, τῆς 6.4.1964, πρὶν 24 χρόνια (σέ ἐφημερίδα τῆς Θεσσαλονίκης), μέ τήν εὐκαιρία τῆς κυκλοφορίας (τῆς 1ης ἐκδόσεως) τοῦ 2ου τόμου τῆς «Ἱστορίας τοῦ

Νέου 'Ελληνισμού», και έπαναλαμβάνει στον πρόαναφερθέντα «πρόλογο» του Η' τόμου της.

Τότε, διαπίστωσε τις σοβαρές έλλείψεις και συνειδητοποίησε την ανάγκη για την αντικατάσταση των σχετικών βοηθημάτων, όπως και την άνυπαρξία μιας εύρύτερης, συνθετικής εργασίας για τό θέμα αυτό, πού θα έπρεπε να στηρίζεται και στα άγνωστα στοιχεία, στα ανέκδοτα έγγραφα και στις άναξιόποιητες πληροφορίες, πού περιέχονται στα τουρκικά, έλληνικά κ.τ.λ. άρχεία. 'Ο μελετητής μας άρχισε, λοιπόν, τις έρευνές του σ' όλην τήν Εύρώπη και στην 'Αμερική, έκμεταλλευθείς και τις εύκαιρές πού του δόθηκαν από τή συμμετοχή του σέ πολλά διεθνή συνέδρια, βοηθήθηκε δέ σέ τοϋτο, στο έπακρο, και από τήν εύχέρειά του στην εκμάθηση των ξένων γλωσσών, μέ άποτέλεσμα νά γίνει, τελικά, πολύγλωσσος, ώστε νά μπορεί νά διαβάζει (στή γλώσσα, πού γράφτηκαν) τις σχετικές εκδόσεις τής διεθνούς βιβλιογραφίας, όπως και τά ανέκδοτα ντοκουμέντα. Τό χρονικό τής όλης προεργασίας και τής συγγραφής τούτου του μοναδικού, έργου του, έχει τήν εύχέρεια νά διαβάσει ό ένδιαφερόμενος στις πολυσέλιδες «είσαγωγές» του ίδιου, οι όποιες προτάσσονται και στους όχτώ τόμους τής 'Ιστορίας του (πλήν του Ε' όπου προτάσσεται δισέλιδος «πρόλογος» και ύστερα ακολουθεί 19 σέλιδο κείμενο, μέ τό όποιο δίδονται οι «Γενικές άρχές τής συνθέσεως» του και γίνεται «Κριτική των γενικών ιστοριών, των πηγών και των βοηθημάτων τής έλληνικής έπαναστάσεως», στην όποία αφιερώθηκαν και οι τρεις έπόμενοι τόμοι). Οι τόμοι έγιναν, συνολικά, όχτώ, τελικά. Και λέγω «όχτώ, τελικά», γιατί ό κ. καθηγητής, άπαντώντας στην τελευταία έρώτηση, στή συνέντευξη του 1964, πού προανάφερα, είχε πει τά έξι άξιοσημείωτα: «Σ' ένα, τρίτο, τόμο λογαριάζω νά έκταθώ ως τις παραμονές τής έπαναστάσεως και σ' ένα τέταρτο και πέμπτο τόμο νά πραγματευθώ, διεξόδικά, έπίσης, τήν επανάσταση και τήν περίοδο Καποδίστρια και τής άναρχίας ως τήν άφιξη του 'Οθωνος ('Ιανουάριος 1833). Φυσικά είναι δύσκολον από τώρα νά προβλεφθή, πότε θα συμπληρωθούν αυτοί οι πέντε τόμοι. 'Υπολογίζω όμως ότι μέχρι τό 1965 θα έχη ολοκληρωθή τό έργο».

Εύτυχώς, όμως, οι άνάγκες, για τήν πληρότητα του έργου, διέψευσαν τις προβλέψεις του Ιστορικού μας. Οι τόμοι χρειάστηκε νά γίνουν (όπως είπαμε) όχτώ, άν και έμφανίζονταν όλοένα και περισσότερο πολυσέλιδοι, δηλαδή αύξανονταν συνεχώς οι σελίδες τους. 'Ετσι, άπαιτήθηκε νά φθάσουμε στις ήμέρες μας για νά δοϋμε ολοκληρωμένο τό έργο (και μάλιστα, ή έξιστόρηση φθάνει ως τις 27 Σεπτεμβρίου του 1831, δηλαδή μέχρι τή δολοφονία του Καποδίστρια). Και στο διάστημα αυτό περίσσευαν οι φόβοι μας και ανανεώνονταν, όμως, πάντοτε τό ένδιαφέρον, όπως και οι εύχές μας για «ύγεια και δύναμη», για τόν χαλκέντερον κ. καθηγητή, ό όποίος κατόρθωσε νά τελειώσει τό (κλασικό, ήδη) έργο του και πέτυχε, μάλιστα, νά έπανεκδώσει, παράλληλα, σέ δεύτερη έκδοση, τούς 1° και 2° τόμους τής 'Ιστορίας του (πού έκτυπώθηκαν τό 1974 και 1976, αντίστοιχα) και νά δει τούς δύο τούτους τόμους νά κυκλοφορούν και στην άγγλική γλώσσα (τό 1970 και τό 1976, αντίστοιχα). Μάλιστα, έ-

γραψε και σχετικά κεφάλαια στην «Ιστορία του Έλληνικού Έθνους», της «Έκδοτικής Άθηνών», της οποίας διατέλεσε και μέλος της Έποπτικής Επιτροπής.

Όφείλουμε, λοιπόν, χάριτες στη θεία πρόνοια, γιατί μερίμνησε να τον έχει γερό (στό μυαλό και στό σώμα), ώστε να αποπερατωθεί ένα τόσο πολύτομο και αξιόλογο έργο, τό οποίο ανοίγει νέους δρόμους στην Ιστορία του Έλληνισμού και κυρίως του Νεοελληνισμού.

Δέν πρέπει όμως να παραλείψω να σημειώσω ότι, ασφαλώς, δέν θά άρκοῦσε ή καλή υγεία του κ. Βακαλόπουλου για την ολοκλήρωση του έργου του, άν δέν είχε και τή μεγάλη τύχη να έξασφαλίσει, σ' όλο αυτό τό διάστημα, και τήν άπαραίτητη προσωπική και οικογενειακή γαλήνη, όπως και τίς κατάλληλες συνθήκες έπιστημονικής εργασίας, τίς όποιες του έξασφάλιζε ό «άγγελος – φύλακάς του», ή ίδανική «συνοδίσσισσα Ειρήνη», όπως άποκαλεί τή γυναίκα του ό ίδιος, στην άρχή των Ζ' και Η' τόμων του έργου του, τούς όποιους και τής άφιερώνει, έπάξια. Ό συγγραφέας άναγνώρισε, έτσι, τή σπουδαία συμβολή και συμπάραστασή της και, ασφαλώς, τής όφείλομε, και έμεις και ή έλληνική, Ιστορική έπιστήμη, εύγνωμοσύνη, όπως και στη μούσα τής Ιστορίας, τήν Κλειώ, γιατί ή συντρόφισσά του Ειρήνη, πού του έστειλε, του χάρισε τήν άπαραίτητη οικογενειακή εύφορία, γαλήνη και ειρήνη, ώστε να μπορέσει να φέρει σέ άίσιο πέρας τό τόσο βαρύ έργο του, για τήν έκδοση του όποιου χρειάστηκε, τελικά, είκοσι όχτώ χρόνια, άντί τά πέντε, πού προϋπολόγιζε. Έτσι, άν θελήσουμε να παραφράσουμε τά άποδιδόμενα στον Μ. Άλέξανδρο λόγια, σύμφωνα μέ τά όποια τό «ζήν» όφειλε στους γονείς του και τό «εϋ ζήν» στον δάσκαλό του, τόν Άριστοτέλη, θά πρέπει να πούμε ότι, στην προκειμένη περίπτωση, τό «εϋ ζήν» έξασφαλίστηκε χάρη και στην πολυπόκιλη βοήθεια, στη συμπάρασταση και στην κατανόηση τής καλής γυναίκας του συγγραφέα.

4. Νομίζω, όμως, ότι είναι άπαραίτητο και ώφέλιμο να δώσω τώρα και τούς τίτλους, τουλάχιστο (για να ύπάρξει κάποια προσοικείωση μέ τό περιεχόμενο), όπως και τά βασικά στοιχεία, για τόν χρόνο έκδόσεως και τίς σελίδες, για τόν καθένα τόμο (τής «Ιστορίας του Νέου Έλληνισμού») χωριστά, σημειώνοντας ότι προηγούνται σ' όλους οι πίνάκες, των περιεχομένων, των χρησιμοποιουμένων χαρτών, όπως και των συντομογραφιών, των αρχείων και περιοδικών. Έτσι, θά μπορέσει, ίσως, και ό άνίδεος να ύποψιασθεί, κάπως, πόσος κόπος και χρόνος χρειάστηκαν για να ολοκληρωθεί τό έργο αυτό:

α' Ό Α' τόμος αναφέρεται «στis άρχές και στη διαμόρφωση του Νέου Έλληνισμού». Η 1η έκδοσή του κυκλοφόρησε τό 1961 και άποτελείται από 395 σελίδες, ή δε δεύτερη έκδοση («συμπληρωμένη και ένημερωμένη») άποτελείται από 481 σελίδες.

β' Ό Β' τόμος, στην πρώτη έκδοση (1964) φέρει τήν έπεξήγηση ότι ήταν ό 1ος ήμίτομός του («Β1»), αλλά στη δεύτερη έκδοσή του (1976) έξαλείφθηκε ή σχετική ένδειξη. Ό τίτλος του είναι: «Τουρκοκρατία, 1453 – 1669. Οι Ιστορι-

κές βάσεις της νεοελληνικής κοινωνίας και οικονομίας». Η 1η έκδοση αποτελείται από 501 σελίδες, η δέ 2η («συμπληρωμένη και ενημερωμένη», επίσης) έκδοση έχει 599 σελίδες.

γ'. 'Ο Γ' τόμος (1968) επιγράφεται: «Τουρκοκρατία, 1453 – 1669. Οι αγώνες για την πίστη και την ελευθερία», αποτελείται δέ από 618 σελίδες.

δ' 'Ο Δ' τόμος (1973) έχει τον ίδιο κύριος τίτλο («Τουρκοκρατία») και εξιστορεί την περίοδο 1669 – 1812, αναφέρεται δέ ιδιαίτερα στην οικονομική άνοδο και στον φωτισμό του γένους. 'Αποτελείται από 847 σελίδες.

ε' 'Ο Ε' τόμος (1980) είναι ο πρώτος, ο οποίος αφιερώθηκε στη «Μεγάλη ελληνική επανάσταση, 1821 – 1829» και έχει ιδιαίτερο υπότιτλο: «Οι προϋποθέσεις και οι βάσεις της (1813 – 1822)», έχει δέ 845 σελίδες.

στ' 'Ο ΣΤ' τόμος (1982) διαπραγματεύεται την έσωτερική κρίση (της 'Ελληνικής 'Επανάστασης) στα χρόνια 1822 – 1825 και συγκεκριμένα εξιστορεί τις στρατιωτικές επιχειρήσεις, τις διπλωματικές και πολιτικοκοινωνικές ζημώσεις και τον πρώτο διχασμό, με ειδική αναφορά σ' ό,τι αναφέρεται στο φυσικό περιβάλλον, στους παραδοσιακούς οικισμούς και στον λαό. 'Απ' όσα δέ γνωρίζω, για πρώτη φορά, σέ ελληνικό, ιστορικό, βιβλίο, εξετάζονται τά θέματα αυτά (για τό φυσικό και τό πολιτιστικό περιβάλλον) και μάλιστα κατά την εξιστόρηση της άρχης του 19ου αιώνα, στην έμπόλεμη και αγωνιζόμενη 'Ελλάδα. Τοῦτο είναι μία άκόμα, άδιάσειστη άπόδειξη πόσο σύγχρονο, πρωτοποριακό και ρηξικέλευθο είναι τό έργο του κ. 'Απόστολου Βακαλόπουλου.

'Ο τόμος αυτός έχει 1067 σελίδες, δηλαδή είναι ο πιό όγκώδης του όλου έργου.

ζ' 'Ο Ζ' τόμος (1986) φέρει τον ειδικό τίτλο: «Προτελευταίος (1825 – 1828» και έχει τον πετυχημένον, εύρηματικό και άλληγορικό υπότιτλο: «ό άφρικανικός Σιμούν ή ή έπίδρομή του 'Ιμπραήμ στην 'Ελλάδα».

'Αποτελείται δέ από 917 σελίδες.

η' Τέλος, ό Η' τόμος (1988) έχει τον υπότιτλο: «Τελευταίος (1828 – 27 Σεπτ. 1831), 'Ιωάννης Καποδίστριας ή ή έπώδυνη γένεση του Νεοελληνικού Κράτους».

'Αποτελείται από 824 σελίδες. Σέ 66 σελίδες του καταχωρίζεται ή βιβλιογραφία (τών Ε' – Η' τόμων, μαζί), δηλαδή της επανάστασης του 1821 και άποτελοῦν, συνεπώς, πολύτιμο βοήθημα για τούς έρευνητές, συγχρόνως δέ άποδεικνύεται και πάλι ότι τό παρουσιαζόμενο, ιστορικό έργο βασίζεται σέ πολύ σταθερά βάθρα, ότι είναι τό άπαύγασμα έξονυχιστικής και πολυετούς έρευνας και πλούσιο κάρπισμα έμπειρου και ώριμου μυαλού. Σέ έννεασέλιδη «είσαγωγή» εξετάζονται τά άφορώντα στη βιβλιογραφία σχετικά μέ τον Καποδίστρια, στο δέ τελευταίο όχτασέλιδο, πού έχει τον χαρακτηριστικό τίτλο: «'Επίλογος ή τό τέλος του ταξιδιού μου στο παρελθόν», ό συγγραφέας αναφέρεται στο ιστορικό της άπαιτηθείσας πολύχρονης προεργασίας και έργασίας του για τή συλλογή – μελέτη του ύλικού και συγγραφή της «'Ιστορίας του Νέου 'Ελληνισμού».

Πρέπει, άκόμα, νά τονισθεί ότι στον καθένα τόμο υπάρχουν άπειράριθ-

μες βιβλιογραφικές ύποσημειώσεις, όπου γίνεται ή παραπομπή στη σχετική βιβλιογραφία, συχνά δέ καταχωρίζονται και άποσπάσματα από τὰ χρησιμοποιούμενα βιβλία ή έγγραφα, όπως και ή αξιολόγηση και ή κριτική τούτων ή και τών συγγραφέων τους και έτσι τό βιβλίο γίνεται και μία πολύ χρήσιμη κιβωτός πληροφοριών για τήν άνεύρεση τής ειδικής βιβλιογραφίας και πιλότος για τήν ακίνδυνη ή ώφέλιμη χρησιμοποίησή της, ανάλογα μέ τήν αξία τών βιβλίων. Οι ύποσημειώσεις δημοσιεύονται κάτω από τό αντίστοιχο κείμενο, είτε μέ άριθμηση για καθεμιά σελίδα, χωριστά (στους Α' – Δ' τόμους), είτε μέ συνεχή άριθμηση κατά κεφάλαιο (όπως στους Ε' – Η' τόμους). Ή πολύ καλή μέχρι και άριστη και πλήρης (έπιλεκτικά, βέβαια) βιβλιογραφική ένημέρωση είναι, συνεπώς, ένα πρόσθετο πλεονέκτημα τής «Ίστορίας του Νέου Έλληνισμού».

Ήν δέ άριθμήσουμε τίς (τυπωμένες) σελίδες και τών όχτώ τόμων θά διαπιστώσουμε έκπληκτοι ότι φθάνουν τούτοι στον έντυπωσιακό άριθμό τών 6.198 σελίδων, από τίς όποιες οι 5.676 άποτελούν τό κυρίως κείμενο, οι 212 χρειάστηκαν για τή μνημόνευση τής χρησιμοποιηθείσας βιβλιογραφίας και τίς 295 καταλαμβάνουν τὰ εύρετήρια τών κυρίων όνομάτων κ.τ.λ.

Και όλο αυτό τό πολύτομο έργο γράφτηκε, χρηματοδοτήθηκε και διακινήθηκε από ένα άτομο, τόν συγγραφέα του, χωρίς τή βοήθεια του Κράτους ή άλλου μαζικού φορέα!!

Έάν, όμως, όπως είπε ό ποιητής Κωστής Παλαμάς: «Ή μεγαλοσύνη τών έθνών δέν μετριέται μέ τό στρέμμα αλλά μέ τό πύρωμα τής καρδιάς, μετριέται, και μέ τό αίμα», έτσι και τό έργο του κ. Άπόστολου Βακαλόπουλου δέν προκαλεί έξαιρετική έντύπωση (μόνο) για τόν όγκο του (γιατί και άλλοι πνευματικοί άνθρωποι, και συγκεκριμένα και Ιστορικοί ή Ιστοριοδίφες, έγραψαν πολύτομα βιβλία) αλλά κυρίως, για τό γεγονός ότι ό συγγραφέας του κατόρθωσε νά μελετήσει, ως έργατικότητα μέλισσα, ένα τεράστιο ύλικό, νά τό τιθασεύσει, νά τό άφομοιώσει, νά τό αναπλάσσει και νά τό πλάσσει κατάλληλα και, τελικά, νά δημιουργήσει τό όλότελα δικό του μέλι, τόν βασιλικό πολτό, ό όποιος θά αναζωογονεί αιώνια τό πνεύμα, τήν ψυχή και τήν έθνική συνείδηση και ταυτότητα του ταλαίπωρου Νεοέλληνα.

Και τούτο τό πέτυχε κατά τρόπον άνεπανάληπτο, γιατί δέν θυσίασε τήν ιστορική αλήθεια στην όποιαδήποτε σκοπιμότητα ή στον σοβινισμό και ρατσισμό, μία και έγραψε μέν έξετάζοντας τὰ σχετικά γεγονότα και προβλήματα από τήν έλληνική σκοπιά αλλά μέ τόση έπιστημονική εύσυνείδησία και αντικειμενικότητα, ώστε νά μπορεί νά ύποθέσει ό μελετητής του έργου του ότι τὰ Ιδια, ασφαλώς, θά ύποστήριζε ό κ. Άπ. Βακαλόπουλος και εάν ήταν ξένος συγγραφέας.

Δέν είδε ξεπέτσα τὰ Ιστορικά γεγονότα. Ήνέτρεξε στις πηγές. Τίς αξιολόγησε και τίς αξιοποίησε πετυχημένα, ήρεμα, κριτικά και εύσυνείδητα, μέ νηφαλιότητα και μέ εύρύτατο πρίσμα έρευνας. Τούτο, άλλωστε, έχει αναγνωρισθεί ήδη από τούς Ιστορικούς μελετητές, στην Έλλάδα αλλά και παγκόσμια, όπως διαπιστώνει ό φιλόστορας έρευνητής, διαβάζοντας τίς μεταγενέ-

στερες, ειδικές μελέτες τῶν ἱστορικῶν συγγραφέων (Ἑλλήνων καί ξένων), οἱ ὁποῖοι κάμνουν συνεχεῖς παραπομπές στήν «Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ», τοῦ συγγραφέα μας (τίς βιβλιογραφικές ὑποσημειώσεις ἢ σημειώσεις τῶν βιβλίων τους), προκειμένου νά ὑποστηρίξουν μίαν ἀποψή τους ἢ γιά νά ὑποδείξουν στόν ἀναγνώστη τους τή νεώτερη, σχετική βιβλιογραφία. Συνεπῶς, ἡ «Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ» (ὅπως, ἄλλωστε, καί ἡ «Ἱστορία τῆς Μακεδονίας» κ.ἄ. βιβλία) τοῦ κ. Ἀπόστολου Βακαλόπουλου θεωρεῖται καί καθιερώθηκε ἤδη ὡς ἀριστο καί ὑποδειγματικό ἔργο γιά τή σωστή ἐνημέρωση καί διαφώτιση γύρω ἀπό τόν νεοελληνικό βίο, ὡς σίγουρος ὁδηγός καί πολύτιμο βοήθημα.

Ὁ συγγραφέας, ἀκόμα, δέν περιορίστηκε στήν ξηρή ἐξιστόρηση τῶν ὁσων συνέβησαν ἀλλά τά ἐξέτασε προσεκτικά καί τά παρουσίασε πολύπλευρα, ἐρευνώντας τά διαδραματισθέντα, ὄχι, μονάχα, ἀπό τήν πλευρά τῆς λεγόμενης «πολιτικῆς ἱστορίας» ἀλλά καί ἀπό οἰκονομική, κοινωνιολογική κ.τ.λ. ἀποψη, ἐρευνώντας ὄλες τίς μορφές τῆς ζωῆς τοῦ Νεοελληνισμοῦ. Τοῦτο πρέπει νά ἐπισημανθεῖ εἰδικά. Προσπάθησε, ἐπίσης, νά ἀνακαλύψει καί νά ἐξηγήσει τίς αἰτίες τῶν γεγονότων καί, χωρίς νά προσπαθεῖ νά παρασύρει τόν ἀναγνώστη του, κρίνει εὐστοχα καί θαρραλέα τίς καταστάσεις καί τά πρόσωπα, ἐκφράζει τήν προσωπική γνώμη του γιά τούτα ἀλλά παρουσιάζει καί ὄλες τίς (ἀντίθετες ἢ διαφορετικές) ἀπόψεις τῶν ἄλλων ἱστορικῶν καί ἱστοριοδιφῶν, ὥστε νά καθοδηγοῦνται σωστά, χωρίς νά ποδοπατοῦνται καί νά παρασύρονται ἢ σκέψη, τό πνεῦμα καί ἡ ψυχή τοῦ τυχεροῦ φιλόστορα, εἴτε τοῦτος εἶναι εἰδικός, εἴτε ἐρασιτέχνης, γιά τόν ὁποῖο – ὅπως σημειώθηκε ἤδη – τό βιβλίο τοῦ κ. Βακαλόπουλου εἶναι, τελικά, σωτήρια πυξίδα, σίγουρος ὁδηγός καί πολύτιμο ἐργαλεῖο γιά νά βρεῖ τόν μίτο τῆς Ἀριάδνης, τῆς ἀλήθειας. Νά σημειωθεῖ, ἀκόμα, ὅτι ὁ συγγραφέας κατόρθωσε νά γράψει ἕνα ἔργο, τό ὁποῖο διακρίνεται καί γιά τή ζωντανή, ρέουσα γλώσσα του, ὅπως καί γιά τή σύνδεσή του μέ τήν τρέχουσα νεοελληνική πραγματικότητα, γιὰτί ὁ κ. Ἀπ. Βακαλόπουλος, στηρίζεται μέν στά ἱστορικά γεγονότα, στά ὅσα διαδραματίστηκαν στό παρελθόν, χωρίς νά λησμονεῖ, ὅμως, ὅτι ἀπευθύνεται στούς σύγχρονους, στούς σημερινούς καί στούς αὐριανούς Ἑλλήνες καί ξένους, γι' αὐτό καί προσπαθεῖ, καί τελικά πετυχαίνει, νά διατηρεῖ ἀμείωτο τό ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη του, ἀκόμα καί τοῦ μή εἰδικοῦ, τοῦ ἀπλοῦ φιλόστορα, χάρη καί στή φρεσκάδα τοῦ γραψίματός του καί ἔτσι εἶναι προσιτό καί προσπελάσιμο σ' ὅλους.

Ἄν, λοιπόν, ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος θεωρεῖται, σωστά, ὁ ἐθνικός ἱστορικός τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὁ πανεπιστημιακός καθηγητής κ. Ἀπόστολος Ε. Βακαλόπουλος εἶναι ἀναμφισβήτητα, ὁ ἐθνικός ἱστορικός τοῦ Νεοελληνικοῦ ἔθνους, τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, εἰδικά, καί, μάλιστα, ὁ σύγχρονος καί ὁ ἀνεπηρέαστος ἀπό ὁποῖες σκοπιμότητες, γι' αὐτό καί – ὅπως προλέχθηκε – ἀναγνωρίστηκε κίόλας τό ἔργο του, καί μάλιστα διεθνῶς, ὡς μοναδικό, κλασικό καί ἀντικειμενικό.

Πρέπει, ἀκόμα, νά ἐπισημανθεῖ ὅτι (ἐκτός ἀπό τούς ὀχτώ τόμους τῆς Ἱ-

στορίας του Ν.Ε.) κυκλοφόρησαν, παράλληλα, και δύο τόμοι με τις «Πηγές» της Ιστορίας του Νέου Έλληνισμού και συγκεκριμένα ο πρώτος, με 447 σελίδες, τό 1965, στις εκδόσεις του Άριστοτελείου Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης (όπου αναδημοσιεύονται 108 κείμενα – πηγές, από διάφορα βιβλία, για την εποχή 1204 – 1669) και ο δεύτερος τόμος, με 655 σελίδες, τό 1977, στη σειρά των εκδόσεων της Έταιρείας Μακεδονικών Σπουδών (στον όποιον περιέχονται 142 κείμενα, για την εποχή 1669 – 1812). Και στους δύο αυτούς τόμους προτάσσεται εισαγωγή και ακολουθεί ο διδόμενος τίτλος και η περίληψη, γίνονται δε και η αξιολόγηση των πηγών. Και κλείνουν τουτοι με τον πίνακα των βιβλίων, που χρησιμοποιήθηκαν, όπως και των μέχρι, τότε, δημοσιευθεισών εργασιών του κ. Βακαλόπουλου. Στον πρώτο τόμο, προτάσσεται και ένα διάγραμμα, πολύ χρήσιμο για τους έρευνητές της Ιστορίας, με έναν δεκάλογο συμβουλών και με ύποδειξεις για τους τομείς, που πρέπει να ερευνηθούν.

Έλπίζω δε ότι, με την ολοκλήρωση αυτού, του πρωτότυπου και αναντικατάστατου έργου, η Άκαδημία Άθηνών θα τιμήσει τον κ. Άπόστολο Βακαλόπουλο, κατάλληλα, γιατί δεν άρκει, βέβαια, τό Άριστείο των Ιστορικών και των Κοινωνικών Επιστημών, τό όποιο του άπένειμε, τό 1970. Τέτοιοι δημιουργοί και παρόμοια Ιστορικά συγγράμματα είναι μοναδικά για την έθνική αυτόγνωσία μας, για τή νεοελληνική, Ιστορική έπιστήμη και για την πνευματική ζωή και παρουσιάζονται σπάνια, άκόμα και μετά την πάροδο πολλών χρόνων, πιθανόν δε και αίωνων.

Πρέπει, όμως, να τελειώσω και να εύχαριστήσω, τόσο τό Δ.Σ. της Άδελφότητας, και ιδιαίτερα την κ. Άθηνά Κακούλη – Τζινίκου, γνωστή συγγραφέα, για την τιμητική έπιλογή μου ως σημερινού όμιλητή και για τή σχετική φροντίδα που κατέβαλε, όσο και όλους έσās γιατί είχατε την εύγενική καλοσύνη και τή μεγάλη ύπομονή να με άκούσετε. Θα παραδώσω, λοιπόν, τό βήμα τουτο στον τιμώμενο, προς τον όποιο προσβλέπω με δέος, για τό έργο του, και με σεβασμό για την προσωπικότητά του, όπως και με εύγνωμοσύνη, εκτίμηση και άγάπη, για τή φιλία και τή συμπαράστασή του, με την όποια περιέβαλε (άπ' την άρχή, μάλιστα), τόσο έμένα, όσο και τό σχετικό (άλλά, συγκριτικά, μικρό και ταπεινό, βέβαια) έργο μου, ως φιλόστορα και Ιστορικό....

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΙΟΝΙΔΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

T
907.
X